

Sandro Spinsanti. *Etica bio-medica*. Alba 1987. Ed. Paoline p. 230.

Jednym z czołowych moralistów europejskich zajmujących się współczesną biomedycyną jest niewątpliwie Sandro Spinsanti, profesor na Uniwersytecie Florenckim, na Papieskim Uniwersytecie św. Tomasza oraz dyrektor wydziału nauk o człowieku przy szpitalu prowadzonym przez Fatebenefratelli w Rzymie. Ten teolog i psycholog z wykształcenia opublikował w ostatnich latach szereg pozycji mających charakter studiów etycznych nad problemami, z którymi spotyka się współczesna medycyna. I tak S. Spinsanti jest autorem, współautorem lub redaktorem m.in. następujących książek: *Etica cristiana della malattia* (1971), *Umanizzare la malattia e la morte* (1980), *In cammino oltre il senso di colpa* (1984), *Documenti di deontologia ed etica medica* (1985), *Per un ospedale più umano* (1985), *Etica bio-medica* (1987), *Bioetica e grandi religioni* (1987), *La morte umana. Antropologia, diritto, etica* (1987), *I comitati di etica in ospedale* (1988), *Guarire tutto l'uomo. La medicina antropologica di Viktor von Weizsäcker* (1988).

Książka, która jest przedmiotem niniejszej recenzji, to studium moralne nad wybranymi problemami współczesnej biomedycyny. Zagadnienie wstępne to prezentacja kategorii kształtujących postawy etyczne w poszukiwaniach prowadzonych przez nauki biologiczne i medyczne, w praktykach terapeutycznych oraz szeroko rozumianych eksperymentach prowadzonych i na zwierzętach, i na człowieku. Przedmiotem rozważań jest więc kategoria deontologii lekarskiej, etyki filozoficznej oraz moralności zbudowanej na podstawach teologicznych. Autor podkreśla tutaj w szczególności sposób doniosłość tej ostatniej wobec niewystarczalności dwóch pierwszych. W ramach powyższych rozważań Spinsanti prezentuje również w krótkim zarysie historię katolickiej etyki medycznej, jej wkład w kształtowanie się etosu lekarskiego oraz przedstawia chrześcijańskie ujęcie problemu zdrowia, choroby i związanej z nią terapii.

Następny rozdział poświęcony jest relacji między człowiekiem i naturą, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości wykorzystania wiedzy przyrodniczej w naukach medycznych, zwłaszcza w poznaniu procesów fizjologicznych związanych z fenomenem życia.

W dalszej części autor przechodzi do omówienia problematyki moralnej związanej z początkami życia ludzkiego. Wymóg podstawowy stawiany tutaj przez refleksję moralną to pełna humanizacja i personalizacja procesów związanych z przekazywaniem życia i przyjściem na świat nowego człowieka. Przyznanie statusu poczętemu życiu stoi u podstaw uznania jego praw oraz obrony przed przemocą. Powyższa problematyka stanowi też trzon rozdziału zatytułowanego „Życie prenatalne i narodziny” Autor zwraca tutaj uwagę na kształtowanie odpowiedniego klimatu wokół matki oczekującej potomstwa. Atmosfera ta ma bowiem bezpośredni wpływ na metabolizm psychiczny kształtującego się dziecka. Konsekwentnie obowiązek zachowania pewnej „higieny” nie może być odnoszony wyłącznie do ciała embrionu, ale również do jego psychiki. W dalszych rozważaniach S. Spinsanti podkreśla, że status osobowy embrionu domaga się nie tylko pełnego uszanowania jego integralności duchowocieleśnej, ale również konkretnych działań terapeutycznych, kiedy stwierdza się pewne nieprawidłowości w jego rozwoju. Stąd też medycyna nie może się obejść bez diagnozy prenatalnej. Ta jednak winna być poprzedzona i animowana przez refleksję etyczną.

Kolejny, a więc już czwarty rozdział, traktuje o problemach etycznych współczesnej pediatrii. Tutaj uwaga autora koncentruje się na zagadnieniach związanych z terapią dzieci, które przychodzą na świat z wadami wrodzonymi. Chodzi tutaj zasadniczo o przypadki skrajne, a więc gdy dzieci te nie są zdolne do życia, a tylko intensywne terapia jest w stanie ustrzec je od przedwczesnej śmierci; nie jest jednak zdolna uwolnić ich od

kalectwa. Rodzi się tutaj pytanie zasadnicze: Czy należy ratować takie dzieci, czy też pozwolić im umrzeć? Autor stwierdza, że obowiązkiem lekarza jest niewątpliwie służba życiu. Jednakże nie sposób nie zwrócić uwagi na wątpliwość, jaka powstaje, jeżeli w tym rozważaniu uwzględnić samą jakość takiego życia.

Stąd też wyznaczając zasady moralnego działania w analogicznych wypadkach, należy kierować się dwiema przesłankami: jakością życia psychicznego przy jednoczesnej niesprawności fizycznej oraz realnymi perspektywami uratowania dziecka. Inaczej bowiem kształtuje się obowiązek lekarza, gdy niezdolności fizycznej towarzyszy pełna zdolność umysłowa, a inaczej, gdy nieustannie pogarszającej się niezdolności fizycznej towarzyszy niesprawność umysłowa. Inne jeszcze kryterium wskazane przez S. Spinsantiego to zdolność moralna rodziny do przyjęcia takiego dziecka, jej sytuacja ekonomiczna, możliwości społeczeństwa w zapewnieniu stałej asystencji medycznej oraz domniemane (tzn. oparte na doświadczeniu) reakcje dziecka na swoje kalectwo, gdy ewentualnie osiągnie świadomość.

W dalszej części książki autor przechodzi do problematyki moralnej związanej z przekazywaniem życia. Na wstępie zwraca uwagę na fakt stosowania różnych technik prokreacyjnych. Przedmiotem studium jest więc kolejno sztuczna inseminacja, fekdacja *in vitro* oraz problem tzw. matek zastępczych. Obok aspektu etycznego autor zwraca też uwagę na wymiar prawny tych poczynań.

Z zagadnieniem prokreacji jest bardzo spokrewniona kwestia sterylizacji, regulacji poczęć oraz kwalifikowania ludzkiej seksualności. S. Spinsanti omawia te zagadnienia zwracając głównie uwagę na stosunek służby zdrowia do tych problemów. Konsekwentnie formułuje też zasady postępowania podyktowane przez wymogi etyki katolickiej.

Osobny rozdział poświęca Spinsanti zagadnieniu zdrowia psychicznego, etyki zawodowej lekarza psychiatry oraz moralności niektórych terapii i środków stosowanych. Szczególną uwagę zwraca na leki psychotropowe, terapię metodą elektrowstrząsów oraz psychochirurgię. W odniesieniu do pierwszej

z tych metod S. Spinsanti nie wyraża większych zastrzeżeń pod warunkiem jednak, że leki te są stosowane roztropnie. Poważne zastrzeżenia wypowiada pod adresem drugiej metody. Od licznych uwag nie jest też wolna trzecia metoda. Pośród czynników, które budzą wątpliwości, wylicza: ryzyko zniekształcenia osobowości pacjenta, zniszczenie pamięci, zubożenie zdolności twórczej osoby. Konkludując, stwierdza: „w wizji duchowej człowieka elementy te są tak ważne, że interwencja psychochirurgiczna winna być traktowana jako *extrema ratio*, a nie zwyczajny sposób postępowania” (s. 136).

Kolejne rozdziały (VIII i IX) wypełnia całości ocena wartości moralnej eksperymentów przeprowadzanych na człowieku oraz transplantacji. W rozdziale X zostaje poruszona problematyka moralna związana z wiekiem starczym i końcem życia. Na horyzoncie rozważań pojawia się również zagadnienie eutanazji. W dalszej części rozdziału formułuje niektóre zasady. Powołując się na nauczanie Kongregacji Nauki Wiary (Deklaracja o eutanazji), autor potwierdza moralność postawy biernej lekarza wobec naturalnego procesu obumierania ciała w jego funkcjach biologicznych. Przypominając nauczanie pap. Piusa XII stwierdza, że nie ma obowiązku stosowania środków czy metod nadzwyczajnych (nieproporcjonalnych, jakkolwiek znanych medycynie) celem ratowania życia człowieka znajdującego się w ciężkim stanie. Autor stwierdza również, że medycyna winna służyć nie tyle życiu, co osobie. Stąd też za nieproporcjonalny należy uznać każdy środek czy metodę, która nie jest w stanie nadać temu życiu sensu osobowego lub gdy jest ono podtrzymywane w swych funkcjach biologicznych za cenę godności lub wolności.

Pośród zagadnień, które S. Spinsanti omawia w ostatniej części książki, godna uwagi jest m.in. kwestia tajemnicy zawodowej lekarza. Omawiając tę problematykę, zwraca uwagę na perspektywy przyszłości i nowe uwarunkowania. Kryterium główne to prawo osoby do poznania prawdy. Zaznacza jednak, że w konkretnym wypadku, gdy tego domaga się dobro pacjenta i charakter terapii, prawo to może być nie realizowane.

Zamykając niniejszą prezentację książki S. Spinsantiego, należy stwierdzić, że jest ona dobrym opracowaniem problematyki moralnej związanej z osiągnięciami współczesnej biologii i medycyny. Autor przedstawia bardzo jasno poszczególne kategorie etyczne, co niewątpliwie ułatwia wyrobienie sobie sądu, zwłaszcza w odniesieniu do tych postaw czy sytuacji, które ze względu na swą nietypowość rodzą liczne pytania i budzą wątpliwości. Niezwykle pozytywna strona tego opracowania, która pozwala go ocenić bardzo wysoko, to fachowość kategorii, pojęć i sądów. Jest to niewątpliwie pozytywny i zachęcający objaw bardzo dziś potrzebnej symbiozy inter-

dyscyplinarnej, zwłaszcza tam, gdzie w grę wchodzi dobro człowieka. Czytelnik pragnący pogłębić omawianą problematykę będzie z pewnością bardzo zadowolony z bibliografii, która towarzyszy każdej partii zagadnień.

Jak każde opracowanie tego typu, tak i książka S. Spinsantiego nie wyczerpała wszystkich problemów etycznych, z którymi może się spotkać w swej praktyce lekarz czy biotechnolog. Z łatwością można zauważyć, że zagadnienia tutaj poruszane są omawiane wybiórczo. Stąd też można by się zwrócić do autora z prośbą o kontynuowanie tego dzieła.

Józef Wróbel SCJ